

Oseanoloji 4

Prof. Dr. Nilsun Demir
Dr. Öğr. Üyesi Levent Dođankaya

Jeolojik Osinografi

Okyanus dibinin Fizyografisi

- Okyanus ve denizlerin %33 ü 4000-5000 m derinlikte
- % 23 ü 5000-6000 m derinliktedir

Okyanus ve deniz dipleri fizyografik olarak

- Kıtasal kenar
- Okyanus ukurları
- Okyanus ortası sırtları

Kıtasal kenar

- Kıyısal bölge
- Kıta sahanlığı
- Kıta yamacı
- Kıta yükseltisi

Okyanus ukuru

- Abissal dzlkler
- Abissal tepeler
- Denizaltı ve masa dağları
- Ada yayları ve çukurlar
- Oseanik yükselteler

Kıyusal Bölge

- Okyanus ve denizlerin bittiği karasal bölgedir.
- Kıyı
- Sahil
- Nehir ağızı
- Lagün
- Bataklıklar

Kıyılar

Primer Kıyılar: Atmosferik veya karasal etkenler

Sekonder Kıyılar: Deniz etkisi sonucu oluşmuştur

Primer kıyılar

- Karasal erozyon kıyıları (Örn: Fyordlar)
- Karasal yığılım kıyıları (Alüvyonlar, deltalar)
- Volkanik kıyıları (lav akıntısı kıyıları)
- Distrofik kıyıları (Faylar)

Sekonder kıyılar

- Dalga erozyon kıyıları (Falezler)
- Denizel yığışım kıyıları (kumsal ve bataklıklar)
- Organik yığışım kıyıları (Mercan kaya kıyıları, Mangrov kıyıları)

Sahil

- Kara ile suyun birleřtiđi hatta sahil çizgisi denir
- En alt cezir hattı ile dalga hareketi ile kumların yayıldığı en st düzey arasında kalan bölgeye sahil (Plaj) denir.
- Sahiller dalgalar, med-cezir, rüzgarlar yanısıra insan aktivitelerinden etkilenir

Sahil

- Dış sahil bölgesi: Cezir düzeyinden dalga kırılımlarının oluştuğu yer arasında kalan bölge
- İç sahil bölgesi: Med cezir düzeyleri arasında kalan bölge
- Arka sahil bölgesi: İç sahil hattı ile kıyı arasında kalan bölge
- Üst kıyı bölgesi
- Ayrıca iç sahilde uzun sahil çukuru ve uzun sahil sırtları bulunur

Nehir ağzı Lagün ve Bataklıklar

- Nehir ağzı, nehirlerin denize döküldüğü bölgeler
- Lagün, denizlerden ayrılmış sığ göller

Kıta sahanlığı

- Kıtasal uzantının kıyısal bölgeden itibaren yaklaşık 200 m derinliğe kadar olan bölümüdür. Genişliği ortalama 65 mdir. Okyanus dibinin %7.5 ini oluşturur.
- Denizin, sahilden açıklara doğru uzanırken belli bir derinlikten sonra, birdenbire keskin bir yamaç halinde derinleştiği yer ile sahil arasında kalan kısım.

- Milletlerarası ilişkilerde ve deniz hukukunda kıta sahanlığı ve anlaşmazlıkları sık sık görülmektedir. İlk defa İkinci Dünya Savaşından sonra, ABD Başkanı Truman tarafından ortaya atılmıştır. Ona göre, ülkelerin karasularından sonra da deniz bölgesinin altında bazı kaynakları kullanma hakkı vardır. Denizin dibindeki bu arazi “kıta sahanlığı” olarak isimlendirilmiştir.

1958 senesinde Cenevre’de toplanan Birinci Deniz Hukuku Konferansında imzaalanan sözleşmeye göre ülkelerin karasularının bitim sınırından başlayan 100-200 metrelik derinliğe kadar olan deniz altındaki arazi kıta sahanlığı sayılmıştır. Bu arazide işletilecek bölge 200 m derinlikten öteye doğru uzanıyorsa buralar da kıta sahanlığı sayılacaktır. Yine bu sözleşmeye göre kıta sahanlığı alanı iki devlet arasında kalıyorsa aralarında yapacakları anlaşmalara göre pay yapılacaktır. Anlaşma yapılmamışsa iki ülke arasındaki denizin tam ortasından geçen çizgi sınır olacaktır. Yine bu sözleşmeye göre adaların da kıta sahanlığı kabul ediliyordu.

Kıta sahanlığının önem kazanması askeri ve siyasi faktörlerin yanında ekonomik menfaatlere dayanmaktadır. Deniz altında petrolün yanında pekçok zengin ve önemli maden damarlarının bulunması, karalarda görülen kaynak fakirleşmesi insanları kıta sahanlığına yöneltmiştir. Bunun neticesi olarak devletler arasında anlaşmazlıklar, kendi menfaatlerine göre hareket etme, yeni görüşlerin ortaya çıkması yoğun bir şekilde görülmektedir. Karakas Konferansında ileri sürülen “ekonomik bölge” esasına göre denizdeki derinliğe bakılmaksızın 200 millik kuşak ekonomik hak çıkar sahası olmalıdır. Bu ve diğer yapılan konferanslarda pekçok konu açıklığa kavuşmamıştır.

- Dışişleri Bakanlığı, Güney Kıbrıs Rum yönetiminin Adanın güneyinde sondaj faaliyetlerine başlaması halinde Türkiye ile KKTC arasında bir Kıta Sahanı Sınırlandırma Anlaşması yapılması hususunda mutabakata varıldığını bildirdi. (Sabah Gazetesi-2011)

Kıta yamacı

- Kıta sahanlığının alçaldığı yerden itibaren 4.3 derecelik eğimle alçalan 1400-3200 m derinliğe kadar devam eden bölgedir. Genellikle 50 km genişliğindedir.
- Okyanus dibinin yaklaşık %7 sini oluşturur.

Kıta yükseltisi

- Kıta yamacının bittiği yerden itibaren 4000 m derinliğe kadar devam eden okyanus dipleri.
- Ortalama eğimi 0.2 derece
- Okyanus diplerinin %5 ini oluşturur.
- Ortalama genişliği 40 km dir.

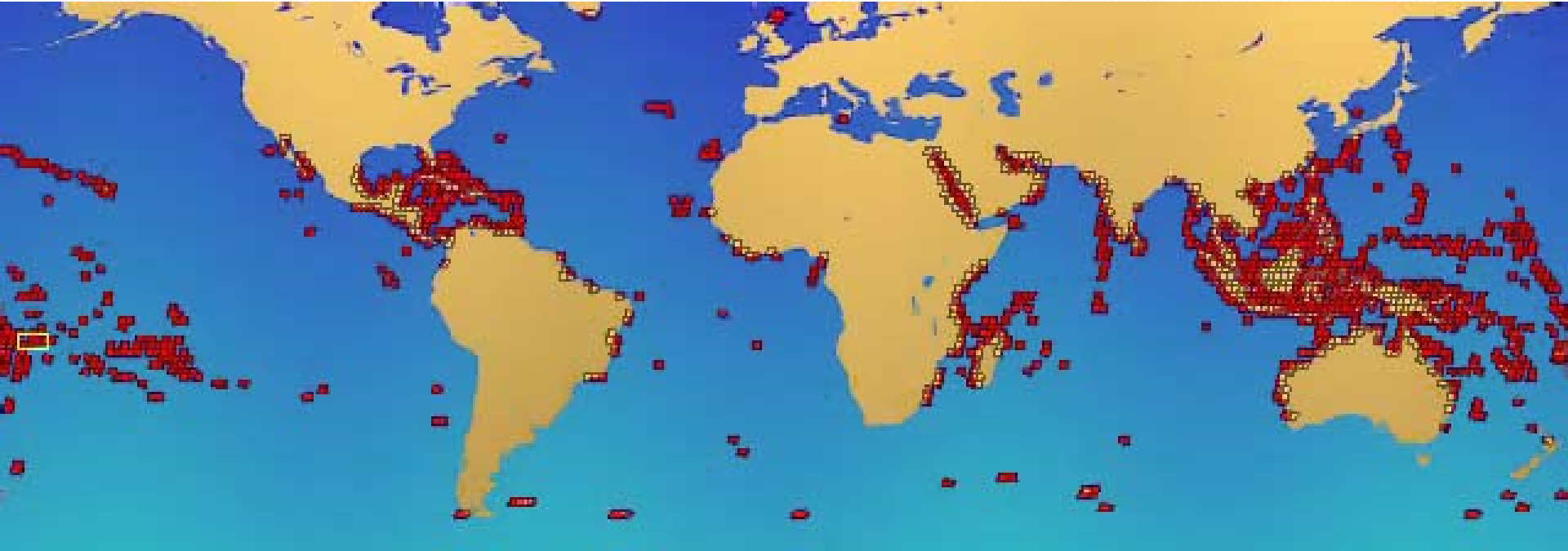
Denizaltı platoları (Plato, yayla düz arazi anlamına gelir)

- Geniş denizaltı platolarıdır.
- Blake platosu. 275 km uzunluğa sahiptir

Mercan resifleri

- Yıllık ortalama sıcaklığı 20 derecenin üzerinde olan tropikal bölgelerde kıtasal kenardaki adaların sığ kenarlarında kalkerli bitkisel ve hayvansal organizmaların gelişip yığılmasıyla oluşan kalkerli yapılardır
- Direkt sahille ilişkili, Kenar resifi
- Kıyı ile arasında lagün varsa Set resifi
- Orta bölgesinde göl oluşturanlar Atol resifi

Dünyada mercan resiflerinin dağılımı

Okyanus ukuru

- Okyanus ve deniz diplerinin 3000-4000 m derinlikten 6000-7000 m derinliğe kadar devam eden b6l6mleridir
- Abissal d6zlkler
- Abissal tepeler
- Denizaltı dağları
- Masa daęları
- Oseanik y6kselteler
- Ada yayları
- Derin deniz çukurları

Abissal düzlükler

- Her km de 1 m eğime sahip 3000-6000 m arasında bulunan düzlükler
- Daha çok kıyıya yakın bölgelerde lokalize

Rockall

UNITED

KINGDOM

IRELAND

Celtic
Sea

FRANCE

Bay of
Biscay

SPAIN

ANDORRA

PORTUGAL

Mid-Atlantic
Ridge

Porcupine
Abyssal Plain

AZORES

Abissal tepeler

- 8-10 km çapında birkaç yüz metreden 900 metreye kadar olan tepelerdir. Bazen tek bazen birçoėu birarada bulunur.

Oseanik yükselteler

- Abissal düzlükler üzerinde bulunan ve birkaç yüz km alana ve 300 m veya daha fazla yüksekliğe sahip olan yükseltelerdir. Tüm okyanuslarda bulunurlar.

Ada yayları

- Deniz çukurlarının kenarında üste çıkan levhalar ada yaylarını oluşturur. Bu ada zincirleri deniz dibi eşiklerinin en yksekleridir. Bunlara rnek olarak pasifik Okyanusunun ortasında yer alan adalar gösterilebilir.

Okyanus Ortası Sırtlar

- Jeolojik olarak **sırt** eksenleri boyunca uzanan ve **okyanus** tabanlarında yükselen yeni magma ile aktiftir. Kristalleşmiş magma ve bazaltdan oluşur. Deniz tabanı altında yeni bir kabuk oluşturan taşlar sırtın eksenlerinde en yeni olanlarıdır. Sıcak magma levha kenarlarına eklenerek bu bölgede bir yığılma yapar. Zamanla bir yükseklik, sırt oluşturur. Okyanus ortası sırtların ortalama yükseklikleri 3000 m civarında genişlikleri 100-1300 mdir. Tüm okyanuslarda uzunlukları yaklaşık 65000 km kadardır.

